

JIJ ONTBREEKT AAN MIJ

Eerder verschenen van Mirjam Rotenstreich

Verloren mensen (roman)

De stalkster (roman)

Salieristraat No 100 (roman)

Over den titel dienen wij ons geen zorgen te maken (essay)

Tonio's blik (fotomemoir)

Natan (teksten van Mirjam Rotenstreich

bij tekeningen van Sam Drukker)

MIRJAM ROTENSTREICH

Jij ontbreekt aan mij

Het naleven van Tonio

DE GEUS

Het fragment op p. 153 is afkomstig uit *Tonio Kröger en andere verhalen* van Thomas Mann, vertaling Hans Hom. Tweede ongewijzigde druk.

Athenaeum—Polak & Van Gennep, Amsterdam 1988.

Het motto op de pagina hiernaast is afkomstig uit *Tonio Kröger* van Thomas Mann, S. Fischer Verlag, Berlijn 1903.

© Mirjam Rotenstreich, 2023

Omslagontwerp Studio&

Omslagbeeld © Anne Claire de Breij

Typografie binnenwerk Crius, Hulshout, België

ISBN 978 90 445 4958 4

NUR 320

‘Hellsen noch durch den Tränenschleier des
Gefühls hindurch’

‘Nog door de tranensluier van het gevoel te
moeten doorschouwen’

– uit *Tonio Kröger* van Thomas Mann

Het temmen van het beest

Al ruim tien jaar ben ik moeder van een overleden kind. Volgens mij brengt niets zo'n identiek en tegelijk zo'n onmogelijk te definiëren gevoel bij ouders teweeg als de dood van hun kind.

Verliefd, moordlustig, ontroerd, boos, sentimenteel, verdrietig. Dat zijn eendimensionale gevoelens, die bijna iedereen kent. Hoe klein ook de verschillen, een-op-een hetzelfde zullen de gemoedsaandoeningen vrijwel nooit zijn.

Dan de gevoelens die worden opgewekt bij de ouders door de dood van hun kind. Omdat het overgrote deel van de mensen gelukkig geen kind verliest, kunnen zij niet meepraten over het effect dat zo'n verschrikkelijke gebeurtenis heeft op de ouders. Het definiëren van die uitwerking voor de onwetenden zal van ervaringsdeskundigen moeten komen. Maar juist daar doet zich een probleem voor. De gemoedsaandoening is veel complexer dan de eendimensionale gevoelens die wij allen kennen. De veelkantige verschijningsvorm is niet over te brengen aan degene die in de gelukzalige toestand verkeert een buitenstaander te zijn.

Deze ongewilde uitsluiting van de gewone ouders zorgt voor een extra sterke verbintenis tussen ouders die wel een kind zijn verloren, maar in plaats van dat ze daarmee geholpen zijn, maakt het hen extra eenzaam. Zelfs voor die ouders is het bijna onmogelijk om over wat ze werkelijk beheerst onderling van gedachten te wisselen. Daarmee vervluchtigt ook de hoop steeds een stapje verder te komen in het temmen van het beest dat hun leven beheerst.

Toch moeten wij, ouders van overleden kinderen, deze onmogelijke krachttoer blijven proberen te volbrengen, moeten we blijven proberen het onmogelijke te duiden, en dit tot onze eigen dood aan toe.

8 december 2020

Geen toekomst

Er is een tegeltjeswijsheid – WIE NAAR HET VERLEDEN KIJKT, STAAT MET ZIJN RUG NAAR DE TOEKOMST – waarbij dat gericht zijn op het verleden klinkt als een negatieve houding.

Sinds de dood van Tonio ben ik voornamelijk met het verleden bezig. Grote delen van de tijd sta ik met mijn rug naar de toekomst gericht. Ik zou het willen veranderen, maar dat is niet mogelijk. Er bestaat geen toekomst voor en met Tonio. Hij ‘leeft’ alleen nog maar in het verleden. Als ik met mijn rug naar hem, dus naar het verleden, toe zou gaan staan en mijn blik naar de toekomst richt, dan zie ik daar geen plek voor Tonio. Dan zie ik alleen een heel grote leegte, zoals bij een woestijn, een uitgestrekte kale vlakte met zandduinen.

Ik denk dat dit beeld het dichtst in de buurt komt van wat het leven voorstelt voor een ouder na de dood van zijn of haar kind.

Er is geen toekomst voor jou samen met je kind. Je kunt slechts teren op wat je geheugen jou over het leven met je kind aanreikt. Maar dat doet zo vreselijk veel pijn. Daarom keer je je blik elke keer toch weer naar de toekomst

en zoek je een methode om verder te kunnen. In de praktijk houdt dat in dat je elke dag bezig bent met overleven.

4 februari 2023

Onbereikbare emoties

Als ik weer eens oneindig verdrietig ben over Tonio, en me bij uitzondering voorneem over deze pijn te schrijven, dan denk ik: *maar wat?* Het komt toch op hetzelfde neer: Verdriet, Gemis en Leed om Tonio (hierna af te korten tot vGLT). Gisteren daarentegen drong zich een nieuwe gedachte aan me op.

Ik liep, zoals zo vaak, over het Cornelis Schuytplein, waar in deze tijd kerstbomen worden verkocht. Tonio en ik zochten daar ook altijd een boom uit, waarvan de piek bijna het plafond raakte van de eetkamer, die vier meter hoog is.

Ooit schreef ik in een blog dat het zien van schoolkinderen die surprises vasthielden, mij zo overstuur maakte dat ik mijn traanklieren niet meer onder controle had. Zo werd ik vaker geconfronteerd met momenten die mij zeer emotioneel maakten. De kerstbomen op het Cornelis Schuytplein waren daar ook erg goed in, of misschien was het vooral de geur van de verse dennentakken die mij zo'n harde stomp in de maag verkocht dat mijn bovenlichaam dubbelklapte en de tranen loskwamen.

Toen ik gisteren over het Cornelis Schuytplein liep,

drong ineens tot me door dat het me lukte mijn emoties in bedwang te houden. De stomp in mijn maag bleef uit en ook de tranen hielden zich gedeisd. Ik rook zelfs de geur van de bomen niet. In eerste instantie was ik blij om mijn stabiliteit, maar een paar tellen later veranderde deze vreugde alsnog in verdriet. Ik realiseerde me dat mij door Tonio's dood de ándere oorzaken waardoor een mens emotioneerd kan raken, bijna in hun geheel ontnomen waren. Ze brachten niet meer dan een afgeplat gevoel teweeg.

5 december 2020

De magie van het leven

Hoe vaak wordt het niet gezegd door de kraamvisite: 'Geniet er maar flink van, want vóórdat je het weet zijn ze groot', waarbij dan ook nog eens het meervoud opvalt. Op kraaiende, kirrende en kitscherige wijze spreekt men over de pasgeboren spruit. 'Wat een wolk van een baby.' 'Kijk eens hoe klein die nageltjes zijn.' 'En die teentjes, zo petieterig.' 'Zie je dat, hij heeft de ogen van zijn vader' of 'Dat mondje, precies de moeder.' Ook opvallend: ineens zijn de voornamen van de ouders niet meer van belang. Natuurlijk worden er louter positieve overeenkomsten benoemd. Die flaporen retoucheert men alvast woordeloos weg. De aanpassing door de cosmetisch arts komt later wel.

'Vóórdat je het weet zijn ze groot.' Dat valt nog te bezien. Hoeveel gevaren liggen er niet op de loer vanaf de geboorte van een kind waardoor de groei ernstig in gevaar kan komen, zodanig dat er van stilstand of zelfs van het ophouden van leven sprake kan zijn. Niet voor niets leeft iedere ouder met de angst dat het kind iets ernstigs zal overkomen, met de dood als grootste nachtmerrie. Dáár hoor je niemand over tijdens de kraamvisite. Nogal logisch, hoor ik de mensen denken. Het moet wel een

feestelijke gebeurtenis blijven voor de kersverse ouders en voor de opa's en oma's die zich zo hebben verheugd op hun grootouderschap.

Nu hoef je ook niet meteen allerlei rampscenario's te berde te brengen om de kwetsbaarheid van het net geboren kind aan te stippen. Het achterwege laten van platitudes en de baby op een normale, volwassen wijze bezien zou al veel helpen.

Maar extra is juist het benoemen van de vergankelijkheid. Dat geeft de nieuwgeborene net dát beetje magie dat het risico niet te weten hoe zijn leven zal verlopen de moeite waard maakt om het aan te gaan. Dat hebben Adri en ik met Tonio gedaan.

22 oktober 2022

Mezelf verliezen

Een van mijn bedoelingen is duidelijk maken dat de gevolgen van de dood van je kind niet alleen altijd *blijven*, maar in een bepaald opzicht zelfs *erger* worden, en dat die onberekenbaar oplichtende vlammen pas met je eigen dood uitdoven. Dat laatste is een beangstigende en tegelijkertijd geruststellende gedachte. Geen idee wat voorrang heeft.

De afgelopen paar weken bevond ik me in een malaise die zich gisterenavond ook nog eens vermengde met een somberheid, nog niet eerder meegemaakt na de dood van Tonio. Die nacht kwam daar een angstaanjagende droom overheen. Ik zou in een depressie zijn beland.

Ik heb een dergelijke periode één keer in mijn leven meegemaakt en wist dat zo'n psychische instorting mensen niet nader tot elkaar brengt, maar ze, integendeel, uit elkaar drijft. Als er iets was dat ik niet kon gebruiken, was het Adri verliezen als noodzakelijke steun, maar ook gold dat Adri mij als baken niet mocht kwijtraken.

Toen Adri mij vanmorgen vroeg hoe het met me was, kon ik niet anders zeggen dan: 'Slecht.' Hij zei: 'Zou je toch niet verdergaan met je boek?' Ik had mijn typoscript twee weken geleden ingeleverd bij mijn redactrice. Niet

omdat ik vond klaar te zijn met het boek over mijn vader, maar omdat ik na jaren intensieve arbeid ineens niet verder kon. Het was absoluut geen writer's block. Ik heb nooit begrepen hoe je kunt stagneren tijdens het schrijfproces. Nee, het was meer een situatie vergelijkbaar met wanneer je te veel hebt gegeten en je het gevoel hebt dat er geen hap meer bij kan.

In eerste instantie was ik opgelucht dat ik verlost was van dat dikke pak papier. Ik had toch maar mooi een nieuwe mijlpaal bereikt. Maar toen ontstond de gevaarlijke situatie die ik zelf al ettelijke keren had geschetst: als ik na de dood van Tonio niet aan mijn boeken had kunnen schrijven, zou ik in een depressie terecht zijn gekomen. En voilà, ik was op weg het bewijs te leveren.

Maar ik had niet al die jaren keihard gewerkt om alsnog weg te zakken in een omstandigheid waarin ik niet alleen mezelf zou verliezen, maar ook Adri en uiteindelijk zelfs Tonio. Tot nu toe kon ik me het permitteren verdriet te hebben, kon ik mijn gezicht overladen met tranen en snot die het gemis om mijn kind in stromen voortbracht. Bij een depressie is er geen ruimte voor andere zaken, het is een crisis waaraan alles ondergeschikt wordt gemaakt.

Ik besloot in te grijpen. Ik ging een inventarisatie maken van wat mijn boek nog nodig had, en werkte door totdat mijn redacteur zich meldde.

14 juni 2021